

ПОЛЕМИКЕ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ, ДАНАС (ПОВОДИ, МОТИВИ АКТЕРА, УЧИНЦИ)

ПОВЕЉА: *Књижевни, ванкњижевни разлози (јовременог) јојављивања, или (још чешићег) одсујства јавног јојолемичког говора у нашој књижевној и културној средини? Ниво и доејтји? Појшреба књижевног конјикексиа за јшаквом врсишом дијалога? Које су јшеме неких јојшребних а незачејшх књижевних јојолемика данас?*

Радивоје Микић

МИРНОДОПСКИ ЗАПИС О РАТОВАЊУ РЕЧИМА

Једна од ствари у нашој данашњој књижевности која нам одмах не показује свој смисао су и полемике. Када је реч о полемикама које су вођене, у ближој или даљој прошлости, ствари су јасне – оне су биле средство да се уведу новине, или бар да се новине образложе, да им се да експлицитнији облик, у оној истој мери у којој су се полемике тицале и проблема везаних за вредновање појединих књижевних појава или сасвим конкретних књижевних дела. Исто тако, полемике су, не баш тако ретко, биле и облик испољавања анимозитета једног писца према другом, једне групе писаца према другој групи писаца. Читава једна „антиформативна стилска формација” – авангарда је своју поетику заснивала на полемичкој компоненти. Полемичка компонента је била усмерена на књижевност непосредно претходне стилске формације. Довољно је, за ову прилику, подсетити како је у „Објашњењу Суматре” Црњански говорио о својим претходницима.

Сви нам ови примери показују да је у прошлости функција полемике била јасно успостављена и да она никад није била смештена у само једну раван. Другим речима, полемика је у нашој књижевној прошлости била веома важан чинилац. Ако пођемо од једноставне логике да се многе ствари и садржаји живота из једне епохе просто пресликавају на тле наредних епоха, пемамо видљивијег разлога да верујемо да тако није са полемикама. А то би требало да значи да се образложе новине у књижевности (таква је, у основи, полемика вођена поводом књиге *Гробница за Бориса Давидовића* Данила Киша, мада је она, добрим делом, захваћала и питања везана за вредновање књижевних дела која успостављају на новим поступцима заснован и унеколико другачији жанровски образац). Невоља је у томе што многе полемике (па и ова о којој је реч) долазе касно, пошто је још у годинама пуног процвата књижевне авангарде (двадесетих година овога века) највећи број питања везаних за проблем цитатности као нови уметнички поступак био и ваљано објашњен и још ваљаније уведен у стваралачку праксу низа писаца.

Касна актуелизација ових и оваквих питања показује да је прави разлог за полемику негде на другој страни и да се, вероватно, тиче анимозитета појединих писаца према неким другим писцима и да се све то, у крајњем збиру, тиче и дистрибуције тзв. књижевне моћи, места и улоге појединих актера на књижевној сцени конкретнег тренутка. А ова питања дистрибуције моћи су посебно осетљива у малим срединама, у срединама у којима се на књижевни живот утиче са само неколико места. То онда намеће потребу да се, што с времена на време што перманентно, води борба за освајање тих места. Таква борба онда мора да се води помоћу различитих видова мимикрије, прави разлози, који су увек ванкњижевни, морају добро да се маскирају, мора да им се обезбеди привид неког питања које се уистину тиче саме књижевности. Захваљујући томе, долази до изражаја већтина полемичара, његова способност да говори једно а да све време мисли на друго.

Данас када је књижевна сцена, барем у српској књижевности, крајње дифузна, када је, другим речима, свака постика и на њој настала књижевно дело равноправни партиципатор у свету књижевних чињеница, и када ниједна књижевна оријентација није, срећом, подржавана од неке власти и идеологије која би своју подршку могла да претвори у облик предности за то дело, тешко је полемику узети за чисто књижевно питања, за проблем увођења новина у књижевно стваралаштво. Нема сумње да су општа криза, суноврат система вредности у изванкњижевној сфери, огољена егзистенцијална питања, утицала и на заостравање говора о појединим стварима у сфери књижевности. Све то није могло да не уђе и у садржај полемика које су вођене последњих година. Тренутке кризе и распада система вредности прати и промена језика којим се остварују поједини видови комуникације. Језик постаје директнији, грубљи, стилска уређеност постаје сувишна, знак елитизма, интелектуалне кокстерије. Тражи се, другим речима, моментални прелазак на „саму ствар”. Данас нашу јавну сцену обележава такав језик и зато се спљачине и сливају низ лица актера наше јавне сцене.

Како онда у таквој атмосфери уопште водити књижевне полемике, ако је неважна и сама књижевност и сама полемика? Време је, мислим, за размишљање о некој врсти обнове. Обнова свега па и смисла али и облика полемика у књижевности. Једноставно речено, треба вратити достојанство аргументу, чињеници (за чињенице и примере је Богдан Поповић веровао да од њих нема ништа „лепше ни поузданије”), а, исто тако, треба, ако је то

уопште могуће, прибећи и некој врсти релативизације сопственог становишта, пошто се чини да наши данашњи полемичари верују да иза онога што они заступају стоји сам Бог. Сва питања могу да буду предмет мирне расправе, темпераменти не могу да буду препрека достојанству у нашем односу према другима. Моје полемичко искуство је релативно мало, могло би се рећи и мизерно, али верујем да ни једног опонента нисам лично повредио, јер ми то и није био циљ, пошто сам веровао да ми расправљамо о некој ствари и неком предмету и да је та ствар и предмет изнад наших личности.

У нашем данашњем књижевном тренутку могући су сви познати видови полемика (образлагање новина, расправе о вредновању, питања везана за дистрибуцију књижевне моћи и утицаја), једино је незгодно да се полемике заснивају на анимозитетима. Неволје које су нам се сручиле на главу утицале су и на опадање јавне комуникације, па је отуда данас теже ванкњижевне разлоге прикривати. Они се одмах виде и зато је ниво данашњих полемика у директној вези са предметом. Е, да није предмета, какве бисмо полемике водили!

Гојко Тешић

ПОЛЕМИКА ВИШЕ НЕ СТАНУЈЕ ОВДЕ

Српски интелектуални простор је дефинитивно разорен. Узрок тој апокалиптичној разорености, располућености, распамећености, није само у катаклизмичкој реалности која нас је бестијално поништавала последњих десетак година. Узроци тог „расула памети“ су много „префињенији“, „суптилнији“, незамисливо погубни ... Пољуљани вредносни принципи, „котеријаштво“, поништена морална начела, одсуство сваке врсте начелности и принципијелности, али са врло уочљивим, чак бих рекао доминантним „постичким моделом“ који би се могао одредити као егоизам, егоцентризам, генерацијска искључивост, намерно слепило за друге вредности, идеолошка пометња и смутња која је довела до чудовишног поништавања културноисторијског и уметничког контекста – једном речју, националне културе и традиције у целини (по тој врсти лудила вероватно смо јединствени у светском културном и историјском контексту – неки то сулудо дефинишу као наднационално, надисторијско, интернационално, космополитско, мултикултурализам, итд.). Одмах да кажем: о свему се можемо спорити и сукобљавати, али не да бисмо поништали, показали, ругали се сопственој традицији која је, неоспорно, израстала и укоренивала се у шири европски/светски културноисторијски и уметнички контекст.

Ствари би, дакле, требало именовати на прави начин. На сцени је владавина књижевне мафије: да ли оне са националним, наднационалним, космополитским, мултикултуралним предзнаком, или неким другим. Свако из свога угла моћи, коју му одређују разнолике институције, кроји културну политику која на *најлепши* начин илуструје претходно речено.

Можда је најбруталнији пример манифестација оних духова који су се испилили из некад многобројних комитета (дакле, са изразито комунистичким обележјима!) и који су довођени за „ручице“ у издавачке куће, културне рубрике листова и других медија (без икаквих конкурса!) а данас